

ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ У СФЕРІ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PUBLIC SERVICES IN THE FIELD OF NOTARIAL ACTIVITIES

Волкова Ю.А., д.ю.н., професор,
професор кафедри права

ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»

У статті розкривається сутність публічних послуг у сфері нотаріату, визначаються основні підходи до розуміння їх правової природи та функціонального значення. Вказано, що у сучасних умовах в Україні триває процес реформування як адміністративної, так і нотаріальної сфер, що охоплює, зокрема, питання адміністративно-правового забезпечення функціонування нотаріальної системи та визначення правового статусу нотаріусів у межах публічного управління. Для гармонізації вітчизняної моделі нотаріату з європейськими правовими стандартами необхідне впровадження зважених та системних змін. Публічні нотаріальні послуги розглядаються як складова системи адміністративних послуг, яка виконує ключову роль у забезпеченні юридичної визначеності, охороні прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Особливу увагу приділено аналізу суб'єктів, уповноважених на надання нотаріальних послуг, зокрема державних і приватних нотаріусів, Міністерства юстиції України, територіальних органів юстиції, Нотаріальної палати України. У межах дослідження охарактеризовано особливості адміністративно-правового статусу нотаріусів, визначено роль держави у регулюванні та нагляді за нотаріальною діяльністю. Важливим аспектом є аналіз нормативно-правового регулювання у сфері нотаріату, що включає Конституцію України, Закон «Про нотаріат», Кодекс адміністративного судочинства України, Закон «Про адміністративну процедуру» та підзаконні нормативні акти. У висновках сформульовано комплексні пропозиції щодо удосконалення публічного адміністрування у сфері нотаріальних послуг, зокрема в аспектах цифровізації, процесуальної уніфікації, відкритості процедур та адаптації до європейських стандартів. Робота має як теоретичне, так і прикладне значення для розвитку ефективної, сучасної та сервісної моделі нотаріату в Україні.

Ключові слова: публічні послуги, нотаріат, нотаріус, адміністративна процедура, публічний інтерес, державні послуги, нотаріальні діяльність.

The article explores the essence of public services in the field of notaries and defines the key approaches to understanding their legal nature and functional significance. It is indicated that in modern conditions in Ukraine, the process of reforming both administrative and notarial spheres is underway, which covers, in particular, the issues of administrative and legal support for the functioning of the notary system and determination of the legal status of notaries within public administration. In order to harmonise the national notary model with European legal standards, it is necessary to introduce balanced and systemic changes. Notarial public services are considered part of the system of administrative services that play a crucial role in ensuring legal certainty and protecting the rights and legitimate interests of individuals and legal entities. Particular attention is paid to the analysis of subjects authorized to provide notarial services, including state and private notaries, the Ministry of Justice of Ukraine, its regional offices, and the Notarial Chamber of Ukraine. The study outlines the features of the administrative and legal status of notaries and the role of the state in regulating and supervising notarial activities. A detailed analysis of the regulatory framework in the notarial sphere is provided, covering the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Notariate," the Code of Administrative Proceedings, the Law "On Administrative Procedure," and by-laws issued by the Ministry of Justice. The conclusion presents comprehensive proposals for improving public administration in notarial services, including digitalization, procedural unification, transparency, and harmonization with European standards. The research is of both theoretical and practical value for the development of an effective, modern, and service-oriented notarial model in Ukraine.

Key words: public services, notariat, notary, administrative procedure, public interest, state services, notarial activities.

Постановка проблеми. У сучасних умовах в Україні триває процес реформування як адміністративної, так і нотаріальної сфер, що охоплює, зокрема, питання адміністративно-правового забезпечення функціонування нотаріальної системи та визначення правового статусу нотаріусів у межах публічного управління. Для гармонізації вітчизняної моделі нотаріату з європейськими правовими стандартами необхідне впровадження зважених та системних змін [1]. Водночас важливо зберегти позитивні елементи національної правової практики, водночас відмовившись від застарілих або неефективних механізмів, які можуть загрожувати реалізації та захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Нотаріальна діяльність має виразний адміністративно-правовий характер, оскільки тісно пов'язана з реалізацією повноважень держави. Це виявляється, зокрема, у процедурі призначення нотаріусів, реєстрації приватної нотаріальної практики, здійсненні державного контролю за їх діяльністю, а також у правовому регулюванні питань призупинення або припинення професійної діяльності нотаріуса. Адміністративне право, в цьому контексті, виконує базову регулюючу функцію: визначає порядок доступу до професії, умови здійснення нотаріальних дій, правовий статус суб'єктів, а також встановлює засоби інституційного забезпечення та правові гарантії стабільності функціонування системи нотаріату.

Мета статті – комплексно проаналізувати адміністративно-правові аспекти надання публічних послуг у сфері нотаріату в Україні, з урахуванням чинної нормативно-

правової бази, визначити ключових суб'єктів, які беруть участь у наданні таких послуг, розкрити зміст публічних послуг у цій сфері, а також окреслити напрямки удосконалення правового регулювання відповідно до європейських стандартів та принципів публічного адміністрування.

Виклад основного матеріалу. Сутність публічних послуг у сфері нотаріату охоплює складний комплекс правових, організаційних та процедурних характеристик, які визначають специфіку надання юридично значущих дій нотаріусами в інтересах фізичних і юридичних осіб. У сучасному правовому просторі публічні послуги розглядаються як діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, спрямована на задоволення суспільно важливих потреб, що забезпечується відповідно до принципів законності, доступності, неупередженості, підконтрольності та ефективності. У цьому контексті нотаріальна діяльність виступає особливою формою публічного сервісу, яка реалізується через вчинення нотаріальних дій, що мають офіційну юридичну силу, здійснюються на основі закону і є обов'язковими для визнання іншими суб'єктами правовідносин, включно з державними органами та судами.

Публічні послуги у сфері нотаріату набувають ознак адміністративно-правового інституту, оскільки регулюються нормами адміністративного права, мають чітко визначену процедуру, стандартизовану форму та здійснюються уповноваженими суб'єктами – нотаріусами, які, хоч і можуть мати статус приватних осіб, фактично реалізують делеговані державою повноваження. Саме тому

нотаріус розглядається як особа, яка перебуває в тісному правовому зв'язку з державою, надає послуги від її імені та в межах встановленої правової процедури. Адміністративно-правовий вимір цієї діяльності проявляється не лише у змісті самої послуги, а й у процедурі призначення на посаду нотаріуса, державному регулюванні професійного доступу, контролі, ліцензуванні, притягненні до відповідальності та припиненні діяльності.

Регуляторну основу формують Конституція України, Закон України «Про нотаріат», Закон України «Про адміністративну процедуру», а також низка підзаконних актів, що деталізують порядок вчинення нотаріальних дій та ведення реєстрів.

Доцільно зазначити, що нотаріальні послуги охоплюють значний спектр дій, включаючи посвідчення договорів, заповітів, довіреностей, засвідчення копій документів, справжності підписів, видачу свідоцтв про право на спадщину, накладання заборон на відчуження майна, прийняття документів на зберігання, реєстрацію прав на нерухоме майно та інше. Всі ці дії мають офіційний характер і здійснюються за строго визначеним процедурним порядком, який забезпечує юридичну чистоту правочинів, попередження порушень прав і свобод, зменшення ризиків у цивільному обороті. Юридичне значення нотаріальних дій зумовлено їх публічною легітимністю: нотаріус є гарантом того, що певна дія або факт відповідає вимогам законодавства, волевиявлення сторін є справжнім, а документ – юридично чинним. У зв'язку з цим нотаріус виконує функції правової верифікації, правової профілактики та правової стабілізації суспільних відносин [2].

Особливість публічних послуг у сфері нотаріату також полягає у тому, що вони мають елемент пріоритетного суспільного інтересу, тобто є не лише послугами на замовлення конкретної особи, а й діями, що мають значення для забезпечення загального правопорядку. Так, засвідчення спадкового права або посвідчення правочину щодо відчуження нерухомого майна забезпечує правову визначеність, що впливає не лише на безпосередніх учасників правовідносин, а й на широке коло третіх осіб. У цьому полягає соціальна функція нотаріату як складової механізму реалізації публічного інтересу в приватноправовій сфері. Варто зазначити, що нотаріальні послуги, на відміну від класичних адміністративних послуг, мають сплатуваний характер, однак це не знімає з держави обов'язку гарантувати їх якість, доступність і відповідність стандартам публічного сервісу.

Разом з тим, сучасна практика виявляє низку проблем, що потребують вирішення для підвищення ефективності функціонування системи надання публічних послуг у нотаріаті. Зокрема, наявна проблема нерівномірного доступу до нотаріальних послуг у сільських і віддалених районах, де кількість нотаріусів є недостатньою [3]. Недосконалість цифровізації процедур [4], зокрема повільне впровадження електронного нотаріату, обмежує мобільність та оперативність обслуговування. Водночас існує потреба в уніфікації процедур, створенні типових алгоритмів вчинення основних нотаріальних дій, що забезпечило б прозорість, єдність практики та полегшило доступ громадян до правової допомоги. Проблеми якості послуг та наявність застарілих стандартів також свідчать про необхідність оновлення нормативно-правового регулювання, підвищення кваліфікаційних вимог до нотаріусів, розширення можливостей для громадського контролю та впровадження системи регулярного моніторингу.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що публічні послуги у сфері нотаріату є складовим елементом функціонування правової держави та належного публічного адміністрування [5]. Вони забезпечують реалізацію прав та інтересів суб'єктів, стабільність цивільного обігу, правову визначеність і довіру до правових інструментів. Розвиток нотаріату в Україні повинен відбуватися в контексті загальної

адміністративної реформи, наближення національних інститутів до європейських стандартів публічного управління та сервісної моделі держави. У цьому контексті адміністративно-правове регулювання нотаріальної діяльності має розглядатися як ключовий чинник ефективного функціонування системи публічних послуг, що гарантує реалізацію принципу правової визначеності та забезпечення прав і свобод громадян.

Суб'єкти надання публічних послуг у сфері нотаріату становлять цілісну систему, що включає державні органи, нотаріусів як безпосередніх надавачів нотаріальних дій, а також допоміжні та регуляторні інституції, які забезпечують функціонування цього інституту відповідно до принципів публічного управління [6]. Згідно з чинним законодавством України, у тому числі Законом України «Про нотаріат», Конституцією України, Законом України «Про адміністративну процедуру» та іншими нормативними актами, структура суб'єктів, що залучені до надання нотаріальних публічних послуг, охоплює як публічних службовців, так і приватних осіб, що реалізують делеговані владні повноваження.

Ключовими безпосередніми суб'єктами виступають державні та приватні нотаріуси. Незалежно від форми нотаріальної діяльності, обидва типи нотаріусів здійснюють публічні функції, передбачені державою. Державний нотаріус є посадовою особою державної нотаріальної контори, яка виконує нотаріальні дії від імені держави на постійній основі. Приватний нотаріус, хоча й не має статусу державного службовця, діє відповідно до виданого йому державного свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, виконує нотаріальні дії на підставі та в межах повноважень, визначених законом, і несе відповідальність за результати такої діяльності.

Нотаріус як суб'єкт публічного сервісу функціонує в умовах спеціального правового статусу, що поєднує автономію професійної діяльності з обов'язковим дотриманням адміністративних процедур і стандартів, установлених державою [7]. Саме нотаріуси забезпечують реалізацію таких юридично значущих дій, як посвідчення правочинів, видача свідоцтв про право на спадщину, посвідчення довіреностей, реєстраційні дії тощо. Усі ці дії мають офіційну юридичну силу, а сам нотаріус при цьому виступає гарантованим державою суб'єктом, що забезпечує правову визначеність, законність та безпеку цивільного обороту.

Водночас надання публічних послуг у сфері нотаріату не обмежується лише особами, які безпосередньо вчиняють нотаріальні дії. До системи суб'єктів також належать державні органи, що здійснюють регулювання, контроль, методичне забезпечення й організаційне сприяння нотаріальній діяльності. Перш за все, це Міністерство юстиції України, яке виконує функцію центрального органу виконавчої влади у сфері нотаріату. Міністерство юстиції затверджує нормативно-правові акти, видає свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, веде єдині державні реєстри, організовує підвищення кваліфікації нотаріусів, здійснює перевірки, приймає рішення про припинення чи зупинення діяльності нотаріуса тощо. Територіальні органи Міністерства юстиції також здійснюють повноваження щодо контролю, методичної допомоги та координації роботи нотаріусів на місцях.

До системи суб'єктів надання публічних послуг у сфері нотаріату належать також кваліфікаційні комісії з нотаріату, які формуються при Міністерстві юстиції та виконують функції з добору кандидатів на посаду нотаріуса, проведення іспитів, оцінки професійної придатності та ухвалення відповідних рішень про допуск до професійної діяльності. Також важливою інституцією є Нотаріальна палата України – недержавне професійне об'єднання, що виконує представницькі, захисні, координаційні функції, бере участь у формуванні політики

в сфері нотаріату, розробці проектів законодавчих змін, організації професійного навчання, саморегулювання та етичного контролю за поведінкою нотаріусів. Хоча Палата не є органом державної влади, її роль у системі забезпечення якісного та відповідального надання публічних послуг є надзвичайно важливою.

Суб'єктами взаємодії в сфері надання публічних нотаріальних послуг також є інші органи, що забезпечують функціонування суміжних реєстраційних, інформаційних або контролюючих систем. Наприклад, органи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, органи РАЦС, суди, податкові служби – всі вони можуть бути залученими до процесу надання або легітимзації нотаріальних послуг через надання витягів, інформації або взаємну верифікацію правочинів. В умовах цифровізації зростає значення державних електронних сервісів – Єдиного державного реєстру, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного реєстру довіреностей, Спадкового реєстру тощо – адмініструванням яких займається Міністерство юстиції або уповноважені ним суб'єкти. Окрему роль відіграють також професійні помічники нотаріусів, які, хоча й не є самостійними суб'єктами публічних послуг, забезпечують функціональну спроможність нотаріусів виконувати повний обсяг передбачених дій. Їх діяльність регулюється відповідними положеннями, а також вимогами професійної етики.

Таким чином, система суб'єктів надання публічних послуг у сфері нотаріату є багатокомпонентною і поєднує в собі державні органи, самих нотаріусів, професійні об'єднання та інші інститути, які забезпечують належний рівень правової обслуговуваності населення. Спільним для всіх учасників є націленість на забезпечення верховенства права, правової визначеності, безпеки цивільного обороту та гарантування прав і свобод громадян. Ефективність функціонування такої системи значною мірою залежить від скоординованості дій усіх учасників, наявності чітких нормативних основ, цифрових інструментів, механізмів професійного контролю та прозорості у діяльності кожного з суб'єктів.

Нормативно-правова база, яка регулює надання публічних послуг у сфері нотаріату в Україні, є багаторівневою, охоплює як базові положення конституційного та адміністративного права, так і спеціальні галузеві норми, що регламентують діяльність нотаріусів, порядок вчинення нотаріальних дій, доступ до професії та організацію контролю. Станом на сьогодні дана сфера переживає етап глибокої модернізації, в контексті як загального реформування публічного управління, так і з урахуванням імплементації європейських стандартів.

Основу нормативного регулювання становить Конституція України, зокрема стаття 42 (про захист права власності), стаття 55 (про право на судовий захист), стаття 19 (про правовий порядок у державі), які опосередковано визначають зміст правовідносин, що виникають у сфері нотаріальної діяльності, а також гарантують право особи на законні механізми посвідчення правочинів та захист прав у разі порушення [8].

Ключовим галузевим актом є Закон України «Про нотаріат» [9], який був прийнятий ще у 1993 році, проте неодноразово оновлювався з урахуванням змін правового середовища. Цей закон закріплює засади діяльності як державного, так і приватного нотаріату, визначає перелік нотаріальних дій, встановлює процедури їх здійснення, гарантії діяльності нотаріусів, а також передбачає відповідальність за порушення законодавства. Він також регламентує доступ до професії, порядок видачі свідоцтва, здійснення дисциплінарного провадження та зупинення чи припинення повноважень нотаріуса. Однак значна частина положень закону потребує оновлення відповідно до сучасних підходів у публічному адмініструванні.

Вагомим нововведенням є Закон України «Про адміністративну процедуру» [10], який набрав чинності 15 грудня 2023 року. Він вперше системно врегулював порядок прийняття індивідуальних адміністративних актів, що безпосередньо впливає на нотаріальну діяльність у її публічно-правовому аспекті, особливо у взаєминах з органами виконавчої влади. Закон встановлює принципи правової визначеності, неупередженості, пропорційності, офіційності та відкритості адміністративного провадження, що повинні бути враховані при вчиненні нотаріальних дій, особливо якщо йдеться про діяльність державних нотаріусів або процедури, що стосуються державного контролю за нотаріусами.

Кодекс адміністративного судочинства України виконує роль процесуального інструменту захисту прав громадян у публічно-правових спорах, зокрема в разі оскарження рішень органів юстиції щодо діяльності нотаріусів, відмов у реєстрації, скасування свідоцтв або недопуску до професії. Кодекс закріплює механізми доступу до адміністративного правосуддя для нотаріусів як суб'єктів права на захист, а також для громадян як користувачів нотаріальних послуг. Також важливою складовою нормативної бази є підзаконні нормативні акти Міністерства юстиції України – накази, інструкції, методичні рекомендації.

На локальному рівні застосовуються положення про організацію нотаріальної діяльності, які можуть бути затверджені територіальними управліннями юстиції, а також норми професійної етики нотаріусів, затверджені Нотаріальною палатою України. Хоча останні не мають юридичного статусу нормативного акту у вузькому розумінні, вони відіграють суттєву роль у регулюванні професійних стандартів поведінки, взаємодії з клієнтами, дотриманні принципу добросовісності та конфіденційності. Крім того, Україна є учасницею ряду міжнародних договорів, що стосуються взаємного визнання нотаріальних актів та співробітництва в сфері надання правової допомоги. Зокрема, Конвенція про скасування вимоги легалізації іноземних офіційних документів (Гаазька конвенція 1961 року), що передбачає спрощену процедуру визнання нотаріальних документів за кордоном шляхом апостилювання.

Слід також зазначити, що розширення електронного нотаріату передбачає адаптацію нормативної бази до цифрових реалій. Зокрема, проєктні ініціативи щодо електронного посвідчення правочинів, віддаленого підписання, доступу до реєстрів вимагають внесення змін до Закону «Про нотаріат» та низки підзаконних актів. Цифровізація нотаріальних послуг повинна супроводжуватись нормативним забезпеченням з урахуванням принципів кібербезпеки, автентичності, ідентифікації особи та доказової сили електронного документа.

Отже, нормативно-правова база надання публічних послуг у сфері нотаріату в Україні, хоча й є досить розвиненою, водночас демонструє необхідність уніфікації, оновлення та гармонізації з адміністративно-процедурними нормами, європейськими стандартами та вимогами цифрового суспільства. Реформування має бути спрямоване на підвищення прозорості, якості нотаріальних дій, розширення доступу громадян до правових сервісів, а також на посилення контролю та професійної відповідальності нотаріусів як ключових суб'єктів публічного сервісу.

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що сфера публічних послуг у нотаріаті в Україні перебуває в активній фазі модернізації, яка охоплює як нормативно-правову, так і інституційну площину. Сутність публічних послуг у сфері нотаріату полягає у забезпеченні громадянам і юридичним особам доступу до якісних, об'єктивних і юридично значущих нотаріальних дій, що мають офіційний, правостановлюючий характер. Такі послуги є різновидом адміністративних послуг,

але з високим ступенем довіри, публічною легітимацією та специфічною формою здійснення. Вони покликані реалізовувати права громадян на посвідчення правочинів, спадкування, реєстрацію майна, забезпечення доказів тощо, що є важливою гарантією правової визначеності в державі.

Суб'єкти, які забезпечують реалізацію таких послуг, охоплюють як державних, так і приватних нотаріусів, Міністерство юстиції України, територіальні органи юстиції, Нотаріальну палату України та, в окремих випадках, нотаріальних помічників і осіб, уповноважених на вчинення нотаріальних дій у сільській місцевості. Кожен з них має специфічний обсяг повноважень, рівень автономності та відповідальності. Водночас, усі вони виступають складовими єдиної системи надання публічних правових послуг, що має забезпечити гарантоване, рівне та якісне обслуговування населення. У цьому контексті особливої ваги набуває питання балансу між автономією нотаріуса як фахівця та функцією держави щодо регуляції та нагляду.

Нормативна база, яка регламентує цю сферу, складається з Конституції України, Закону «Про нотаріат», Кодексу адміністративного судочинства, Закону «Про адміністративну процедуру», підзаконних актів Мін'юсту та міжнародних угод. Її розвиток і адаптація відбуваються як під впливом внутрішніх реформ, так і у зв'язку з євроінтеграційними процесами. Водночас, незважаючи на наявність формально достатнього нормативного забезпечення, існує об'єктивна потреба в системному оновленні деяких положень, зокрема — адаптації законодавства до нових підходів у сфері публічного адміністрування, цифровізації процедур, посилення ролі правових гарантій клієнтів нотаріату.

Особливої уваги потребує адміністративно-правове регулювання нотаріальної діяльності. Нотаріус виконує функції, що поєднують публічно-правовий характер (через делегування державних повноважень) і професійну незалежність, що зумовлює складність адміністративного статусу цього суб'єкта. Тому чітке визначення механізмів контролю, підзвітності, допуску до професії, а також відповідальності в межах адміністративного права є необхідною умовою зміцнення довіри до системи нотаріату.

Окремо слід відзначити значення впровадження Закону України «Про адміністративну процедуру», який формує єдиний процесуальний стандарт для прийняття адміністративних рішень, у тому числі тих, що стосуються доступу до нотаріальної професії, реєстраційних дій, притягнення нотаріусів до дисциплінарної відповідальності тощо. Інтеграція цього акту у сферу нотаріальних послуг дозволить забезпечити більш високу правову визначеність, підзвітність адміністративних органів та розширить можливості для захисту прав осіб.

Таким чином, ефективне надання публічних послуг у сфері нотаріату вимагає цілісного підходу, що включає: по-перше, удосконалення нормативно-правової бази з урахуванням принципів публічного адміністрування; по-друге, розвиток інституційного потенціалу суб'єктів нотаріальної діяльності; по-третє, підвищення якості, доступності та прозорості нотаріальних дій через цифрові сервіси; по-четверте, забезпечення ефективного державного нагляду без втручання у професійну незалежність нотаріусів. У підсумку, створення гнучкої, сучасної та правової моделі надання публічних послуг у сфері нотаріату має стати важливою складовою побудови сервісної держави в Україні та запорукою зміцнення верховенства права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Horbalinskiy V., Markova O., Volkova Yu., Litoshko V., Hlukhoveria K. Modalities of protection of the rights of individuals according to the administrative-procedural order and in legal-administrative procedures *Cuestiones Políticas*, 41(78), p. 94–103. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.06>
2. Бірюков В. Нотаріус як суб'єкт адміністративних процесуальних правовідносин. *Юридичний радник*. 2018. № 4. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/notarius-yak-sub-yekt-administrativnih-protsesualnih-pravovidnosin/>
3. Окремі питання реалізації дискреційних повноважень адміністративних судів у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина *Київський часопис права*, 2022 (2), 81–86. <https://doi.org/10.32782/kij/2022.2.12>
4. Volkova Yu. Digitalization of administrative procedures in the field of urban planning as a tool for combating corruption *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12 С. 547–550. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/127>
5. Ковальчук С.П. Методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері регулювання нотаріальної діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 6. Т. 2. С. 12–17.
6. Volkova Yu. The principle of equality in legal regulation during public service. *Law. State. Technology*, 1, 44–51, doi: 10.32782/LST/2024-1-7
7. Палієнко У.О. Адміністративно-правовий статус нотаріуса в Україні. *Форум права*. 2010. № 2. С. 355–358.
8. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
10. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.